

ZWANEN- EN GANZENTELLINGEN IN FRIESLAND

Hans de Waard

Evenals elders in Nederland houden tientallen vogelaars zich in Friesland bezig met het tellen van ganzen en zwanen. Het is leuk werk, niet zo moeilijk en het levert een goed beeld van de verspreiding en aantalsontwikkeling van deze prachtige vogels.

Inleiding

Ganzen spreken tot de verbeelding van veel mensen. Hun aanwezigheid in het winterhalfjaar gaat niet onopgemerkt voorbij. Tijdens vriesheldere dagen springen de V-vormige vluchten in de blauwe lucht in het oog. Er wordt gespeculeerd of het een voorbode van een strenge winter kan zijn. Ook vallen ze op door hun luide gegak zowel overdag als 's nachts wanneer ze van het ene naar het andere gebied trekken. Zelfs in grotere steden trekken ze regelmatig de aandacht als ze in nachten met dichte mist het spoor wat bijster zijn en massaal boven de huizen en pleinen, mogelijk aangetrokken door de stadslichten, luid roepend rondvliegen. Hun aanwezigheid heeft al vele jaren een aantal natuurliefhebbers geïnspireerd erachter te komen hoeveel ganzen zich eigenlijk ophouden in de landerijen. Zij gingen ze tellen, of liever gezegd nauwkeurig schatten, want het valt niet mee groepen van een paar duizend ganzen een voor een te tellen.

tellingen in Nederland

In Nederland worden al vanaf 1967 op een georganiseerde manier de ganzen in ons land geteld. Bij internationale tellingen gebeurt dit in samenwerking met het IWRB, International Waterfowl and Wetlands Research Bureau. Het doel van de internationale tellingen is een beeld te krijgen van de populatieomvang van alle soorten ganzen. Daarin maakt Nederland deel uit van het groter geheel van landen waar de ganzen zich in de winter ophouden. In Nederland werden de tellingen jarenlang gecoördineerd door achtereenvolgens het RIVON (Rijks Instituut voor Onderzoek in de Natuur), RIN (Rijks Instituut voor Natuurbeheer) en het IBN (Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek). Dankzij de inzet van de vele vrijwilligers in al die jaren zijn de veranderingen in aantallen ganzen en andere watervogels in Nederland uitstekend gedocumenteerd. Leo van den Bergh,

Opvliegende Kolganzen

foto Huis aan huis

die jarenlang de landelijke coördinator was, heeft over deze periode een samenvattend verslag gemaakt (Buesink e.a., 1992 en 1993)

Sinds 1993 is de coördinatie van dit werk door het Rijk overgedragen aan het SOVON (Samenwerkende Organisaties Vogel Onderzoek Nederland). Marc van Roomen is de landelijke coördinator.

telgebieden in Friesland

De gebieden waar ganzen voorkwamen, waren onderverdeeld in een klein aantal (15 - 25) telgebieden. De tellingen zijn van het begin af aan hoofdzakelijk gedaan door vrijwilligers. Hiervoor was het noodzakelijk voor een ieder werkbare telgebieden te maken. In elke provincie is er een provinciale coördinator met als taak ervoor te zorgen, dat alle telgebieden ook daadwerkelijk geteld worden. Om een betrouwbare indruk te krijgen van de populatieomvang is het noodzakelijk dat er bij elke telling in zoveel mogelijk vaste telgebieden waar ganzen voorkomen, geteld wordt. Ook voor de vergelijkbaarheid van de gegevens van de op-

eenvolgende jaren is dit belangrijk.

De telgebieden hebben in de loop der jaren echter wel verschillende wijzigingen ondergaan. Zo'n twintig jaar geleden kwam het wel voor dat heel Friesland door een enthousiast groepje van vijf vrijwilligers werd 'geteld'. Een situatie die nu ondenkbaar is. Intussen namen de aantallen ganzen en de gebieden waar ze voorkwamen steeds toe, waardoor aantal en ligging van de telgebieden veranderde.

De afgelopen paar jaren waren er ruim 35 gebieden waar ganzen werden geteld. De ganzentelgebieden hadden echter andere begrenzingen dan die van de watervogeltelling (midwintertelling). Een niet erg praktische situatie, omdat de watervogeltelling altijd samenvalt met de ganzentelling van half januari. Er werd gezocht naar uniforme telgebieden voor beide tellingen. Dit kwam in een stroomversnelling toen SOVON in 1993 de opdracht kreeg om ondermeer de midwintertelling en ganzentellingen te coördineren. Mede door grote inspanningen van Ben Koks en anderen is de nieuwe gebiedsindeling afgelopen najaar afgerond en is vanaf januari het proefdraaien hiermee be-

gonnen.

Er zijn nu een aantal 'hoofdgebieden' met in Friesland de benamingen: Wadden, IJsselmeerkust, Noord-west Friesland, Noord-oost Friesland, Midden Friesland, de Woudstreek, Zuid-west Friesland, Oostelijk Merengebied en Tjonger- en Lindevallei. Deze zijn onderverdeeld in totaal 62 deelgebieden en die op hun beurt weer in telgebieden (de kleinste eenheid). Hiermee is Friesland volledig gebiedsdekkend ingedeeld met zo'n 430 telgebieden.

nemer een actuele indruk krijgen van de aanwezigheid van zwanen en ganzen in de provincie. De volledigheid van het beeld hangt natuurlijk af van de snelheid waarmee de telresultaten worden ingezonden. Het is de bedoeling dit voort te zetten, ook nu de nieuwe indeling van kracht is. Door het grotere aantal telgebieden vergt dit wel een grotere inspanning. Gelukkig heb ik hierbij de enthousiaste hulp van Sieds Boersma.

de hele populatie Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus* in Friesland verblijft. En uit recente gegevens blijkt dat de Nijlgans *Alopochen aegyptiacus* snel in aantal toeneemt.

oproep voor nieuwe tellers.

Nu geheel Friesland is ingedeeld, zouden we graag ook de hele provincie geteld willen zien. Met de oude indeling waren er maar een paar vacatures. Met de nieuwe indeling wordt een groter aantal gebieden nog niet geteld. Dit zijn gebieden waar weliswaar geen grote concentraties watervogels zitten, maar waarvan het wel belangrijk is dat er regelmatig wordt geteld. Dit geldt met name voor een belangrijk deel van de Woudstreek. Zo zouden er bijvoorbeeld bij de midwintertelling van watervogels groepjes Kleine Zwanen *Cygnus columbianus bewickii* en Taigarietganzen *Anser fabalis fabalis* opduiken. Ook zouden deze gebieden wel eens van belang kunnen zijn voor bijvoorbeeld Smienten *Anas penelope*, Stormmeeuwen *Larus canus* en groepen steltlopers. En Nijlganzen houden zich ook op buiten de traditionele watervogelgebieden.

Kortom, we kunnen nog best wat nieuwe tellers gebruiken! Mocht u hiervoor interesse hebben, of iemand weten die het zou kunnen hebben, neem dan even contact op met mij of met SOVON. Meedoen betekent nuttige gegevens verzamelen. Meedoen betekent het veld in. Het veld in betekent onvergetelijke momenten beleven. Een mooie kans om het nuttige met het aangename te verenigen.

soort	sep 17-18	okt 15-16	nov 12-13	dec 17-18	jan 14-15	feb 18-19	mrt 18-19
Knobbelzwaan	34	357	883	1.018	931	652	684
Kleine zwaan	0	0	1.591	885	475	90	0
Wilde zwaan	0	0	0	29	119	16	1
(Toendra)rietgans	0	0	120	1.377	2.760	447	0
Kleine rietgans	0	5.620	26.539	14.237	2.013	58	0
Kolgans	0	59	63.690	193.169	149.211	112.102	37.013
Grauwe gans	1.862	6.247	5.043	1.267	1.100	308	1.449
Brandgans	0	204	19.512	87.810	142.669	117.507	38.759
Rotgans	0	1.990	6.971	0	3.883	12.252	9.710
Nijlgans	36	53	61	31	61	53	83
Canadese gans	0	0	1	5	23	6	5

Tabel 1. Voorlopig overzicht van de aantallen getelde zwanen en ganzen in Friesland in 1994/1995. In 1994 zonder Waddeneilanden, in 1995 met een deel van de Waddeneilanden.

Met deze indeling kunnen zowel overzichten voor een groter geheel gemaakt worden als op kleinschalig gebiedsniveau. De kwaliteit van de tellingen is hiermee toegenomen. Je weet nu tot in kleinere details de verspreiding van de ganzen en waar wel en niet geteld is.

Voorlopige overzichten worden zo mogelijk na iedere telling aan de tellers opgestuurd. Hiermee kan iedere deel-

eerste resultaten

Uit de resultaten van het telseizoen 1994/95 (tabel 1) blijken de Kolgans *Anser albifrons* en de Brandgans *Branta leucopsis*, met vele tienduizenden, de meest talrijk voorkomende ganzensoorten te zijn met een goede spreiding over Friesland. Maar ook is te zien dat op een bepaald moment bijna

literatuur

Buesink H., A.J. Beintema A.J. & L.J.M. van den Bergh, 1992: Een kwart eeuw watervogeltellingen in Nederland; RIN-rapport 1992/15; Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Arnhem

Buesink H., A.J. Beintema A.J. & L.J.M. van den Bergh, 1993. Overwinterende watervogels in Nederland, 1967-89; Limosa 66: 17-24

H. de Waard, coördinator zwanen- en gantentellingen Friesland, It Bûterfabryk 15, 9001 DN Grou, telefoon 05662-2331 / SOVON, Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen, telefoon 08895-43753.